

FÉNYÍRDA

Egy monoklis
nyaralótulajdonos

Szémann Richárd

Az aranykorként is emlegetett századforduló fővárosi életének és a mátyásföldi nyaralótelep kezdő három évtizedének is jellegzetes alakja volt *Strelisky Sándor* (1851–1922), császári és királyi udvari és kamarai fényképész. Ez utóbbi kitüntető címet, apja, *Strelisky Lipót* után 1895-ben *József* királyi főhercegtől saját jogon is megkapta fényképész-munkásságáért.

A mátyásföldi nyaralótulajdonosok között találjuk már a település kialakulásának első évtizedében, és az egyesület választmányi tagja volt 1900-tól 1910-ig biztosan. Nevét 1897-ben, a nagyszálló felújításának ünnepségére kiadott Mátyásföldi Hírlapban többször is említik, az ebben megjelent adatok szerint ő volt a vigalmi bizottság elnöke. A hírlapot *Verő György*, a kor divatos operettírója szerkesztette és írta, és egy számmal később lapjában közölte *Heltai Jenő* Mátyásföldről szóló *Pipacs és Búzavirág* című versét is. *Strelisky*t és feleségét így mutatta be az újság: „Az ünnepély fénypontja azonban a nagy díszszemle volt az Ilona-téren, amelyet ez alkalmából vérmezővé változtattak át. A csapatok példás rendben, teljes díszben és cserlombbal a kalap mellett vonultak fel négy csatarendbe. Az első csatarendet *Strelisky Sándorné* vezényelte, délczegen lovagolván ismert elvein. Mellette hadsegége *Ligeti Juliska* habzó biciklin követte a parancsnokot. (...) A főparancsnok *Strelisky Sándor*, „Kabyll” nevű lovát lovagolta és egyre biztatgatta a legénységet:

– Csak barátságos arcot fiúk! ez a fő.

Pontban kilenc órakor a *Beniczky* utca sarkán felállított *Vajdaffy Lehel* ismert kürtjén jelezte a főparancsnok közeledését és nem-sokára táborkarától követve a térre ugratott *I. Paulheim József* (a felújított Nagyszálló építtetője – Sz. R.). *Strelisky* elébe lovagolt és harsány hangon jelentette, hogy a kivonult helyőrség áll: 40 férjből, 50 agglegényből, 27 iskolás fiúból és 30 milimáriból. *I. Paulheim József* ellovagolt a csapatok arcvonala előtt, miközben a katonai zenekart helyettesítő *Stenzinger* úr közmegebotránkozásra elénekelt a »Gottterhaltet«.

A mostani főnök: Strelisky Sándor

Fényképészünk tehát feleségével, a régi Népszínház színésznőjével, *Béni Irmával* együtt aktívan vett részt a mátyásföldi közéletben. *Strelisky Sándorné Paulheim József* mellett női elnöke volt a mátyásföldi katolikus templomépítő bizottságnak, és férjével együtt szerepeltek a templom építésére adakozó nyaralótulajdonosok 17-es listáján,

a Waltherr Gida által készített ólomüvegablakok közül az egyiket ők szponzorálták.

Strelisky Sándor mai nyelven „sztárfotós-nak” vagy sztárok fotósának nevezhetjük, aki gavallér volt, színészek, színésznők között mozgott, közülük választott feleséget – s haláláig kitartott mellette. Gyermekük nem lévén, örökre fogadták *Ligeti Juliskát*, aki szintén színész lett, és gyakran szerepelt a jótékonyági bálokon Mátyásföldön.

Jól menő fővárosi műterme mellett maradt ideje (és nem utolsó sorban pénze) a „provinciális” mátyásföldi nyaralótelepen közéleti szerepet vállalni és jótékonykodni templomépítésben és egyéb nemes célokban. Eddig úgy tudjuk, ha a „hóhért akasztották” is, róla nem maradt értékelhető fénykép. Ebből az írásból talán mégis képet kapunk róla, milyen is lehetett Strelisky Sándor, a neves fővárosi fényképész és mátyásföldi nyaralótulajdonos, aki „még monoklit is hordott” és a vicces kedvű Má-

tyásföldi Hírlap szerint csak kétnaponta borotválkozott.

Szinte pontosan száz éve, 1917 áprilisában, a Színházi Életben, Harsányi Zsolt író, színházigazgató (1887–1943) rovatában (Utazás a sűgőlyukon túl, *Major Henrik* rajzaival) jelent meg a fényképészt bemutató két és féloldalas írás, A színházi fényképésznél címmel. Álljon itt belőle néhány pillanatkép.

„Az üzleti életnek minden ága, a mely megteheti, szereti a színház nyilvánosságához és népszerűségéhez kapcsolni a maga portékáinak kelendőségét. Az a legjobb divatkereskedés, ahol a színészek vásárolnak, az a legkeresettebb divatszalon, hol a primadonnák dolgoztatnak, az a népszerű kávéház, ahol a színházi embereknek van törzsasztaluk és ugyan e norma szerint az a fényképész a leghíresebb, akihez a színházi emberek járnak levéltetni magukat.

Budapesten par excellence Strelisky Sándor a színházi fényképész. Ő éppen úgy hozzá-

tartozik a slágerdarab érdekes és óriási szervezéséhez, mint akár a színházi titkár, vagy a fővilágosító. (...) A cikkben itt következik a történet kezdetének leírása, tudniillik hogy a színházi fotózást hősiünk édesapjától, Strelisky Lipót fényképésztől örökölte, aki a színészek levételéért két állandó zsöllyét kapott fizetségül a színháztól.

„A műterem mostani főnöke, Strelisky Sándor – mondhatni – ezen a két zsöllyén nevelkedett fel és mikor később a műtermet az egész színházi klientálával átvette, úgy építette meg a színházi fotografálások Gizella-téri új helyiségét, hogy a szalonok mellé egész sor öltözőt tervezett az építész. Ezeken a falakon lóg és albumokban itt látható a magyar színészetnek hetven esztendő története.

A színházi fényképezés ma már igen fontos dologgá nőtt, s a színházak ezeket költenek az újdonságok fotografálására. (...) Az első országos kiállítás, ahol a fényképezésnek is külön tere volt az ipari termékek között, körülbelül összeesett azzal az idővel, ami-

kor Pálmay Ilka (a „mí” Pálmay Ilkánk, aki időnként unokahúgához, Petráss Sárihoz járt Rákosszentmihályra kipihenni a világ-hírnevet – SZ. R.) a Rip van Winkle második felvonásában felvette a kék hegyek szellemének híres trikóját. Ez a merészség akkor forradalmat keltett. Strelisky, aki nemcsak igen ízléses, hanem merész művészember is és fényképezőgéppel minden színházi eseményt nyomon követett, a modernebb felhozalhoz csatlakozott. A kiállításra olyan gyűjteményt küldött be, hogy a zsűri nem akarta a publikum elé engedni a kollekciót, amelynek két legpompásabb darabja Pálmay Ilka és Vidor Pálné képe volt egy-egy trikós szerepben. A végén Strelisky győzött, a képeket kiállították, a kiállítás megnyitása után a Neues Wiener Tagblatt tárcát írt a magyar színházi fényképezésről (...). Ezután a műterem, a díszletek íratatnak le, valamint a fényképezésre érkező színészek, a pontos Rátkai Márton, a mindig késő Csontos Gyula, és „...Fedák Sári, aki dél felé érkezik meg álmos szemmel és Strelisky teszi felelőssé, hogy megint nem tudta magát kialudni. Mikor aztán együtt van mindenki, a színházi rendező segítségével felállítják a csoportokat és beigazítják az egyes szereplők attitűdjeit. Mivel ilyenkor mintegy száz felvétel készül, a munka eltart délután három óráig is. A végén már vidáman konyakoznak a színházban és az általános vidámság közepette tréfás jux-képek (mai megfelelőjük talán az ellesett pillanatképek) is készülnek, amelyek persze nem kerülnek a publikum elé. A felvételekből a színház igazgatósága választ

ki húszat. Ezekből egyméteres nagyítás készül a foyer (színházi előtér) díszítésére és reklámcélokra. A többi képekből meg egész kocsirakománnyal csinál kabinetképeket a műterem. Mivel a szerző jogi törvénykezés a fényképfelvételeket is védi, a képeslapgyártó vállalkozók Streliskytól szerzik meg ezeknek a felvételeknek utánnyomási jogát.”

A Küry-párt vezére

Apja után tehát magát Strelisky Sándort is befogadta a színházi világ, és haláláig fotózta a színházi élet nagyjait. A következő cikkészlet Faragó Jenő írása a 8 Órai Újság 1934. március 8-i írásában olvasható. A cikk visszaemlékezés, szintén sorozat része, az Ó, régi szép idők 3. darabja, Küry Klára őszinte vallomása címmel.

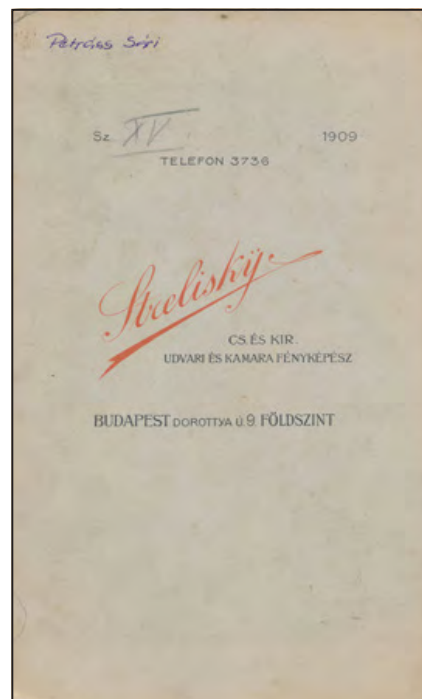
Küry Klára színésznő volt, aki a mátyásföldi nyaralótelepen is csillogtatta tudását néhány jótékonyági bálon. A visszavonult művész nő lakásának bemutatásakor írta le a szerző a következő érdekes, bulvárba hajló sorokat Strelisky Sándorral kapcsolatban: „A falakon rengeteg kép. A főhelyen egy vízfestmény: Lily kétlovas hintón a virágos ligetben. Ezt még Strelisky Sándor csinálta, aki nemcsak fotográfus volt, hanem festő is; azon kívül népszínházi habitué (bennfentes) és tizenhárom próbás gavallér. Még monoklit is hordott és a Népszínházból házasodott. A jó Béni Irma lett a felesége. Strelisky volt a Küry-párt egyik leghangosabb vezére: míg nem aztán minden átmenet nélkül átpártolt Hegyi Arankához. Voltak így mások is. Klárától Arankához, Arankától Fedák Sárihoz...”

A mellékelt képekről

A XVI. kerület Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény fotográfiai archívuma Tóth Pál Lászlóné Podmaniczky Zsuzsanna jóvoltából őriz néhány gyönyörű, eredeti felvételt Petráss Sáriról, ezek közül mutatunk be néhány Strelisky által készítettet. Sajnos, a fenti cikkben szereplő, a zsűrit megbotránkoztató trikós Pálmay-képet eddig még nem tudtuk megszerezni archívumunk számára.

A Krúdy leírása szerint Ungvár, Kassa környéki hétszilvafás nemes Petráss család két primadonnát is adott a világnak és Rákosszentmihálynak. Mindketten nemzetközi sikereket értek el, és világjáró körutak között időnként megpihenni tértek „haza” Rákosszentmihályra.

Petráss Ilona 1859. szeptember 21-én Ungváron született, elhunyt: 1945. február 17-én Budapesten. Korán, tizenhat évesen kezdte a színészetet Kassán. Édesapja, Petráss Gusztáv kataszteri mérnök kérésére ebben

a városban, Lászy Oszkár szintársulatában választotta a Pálmay Ilka művésznevet. Néhány év vándorszínészet után Pesten, a Népszínházban játszik, majd sorra hódítja meg az itthoni és külföldi színpadokat: Kolozsvár, Bécs, Prága, Berlin, London, New York a sor. Operettprimadonna volt, a műfajt ő honosította meg. Verseket írt, kiadta emlékiratait. Rákosszentmihályra unokahúgához, Petráss Sárihoz járt időnként kipihenni mozgalmas életét (azt a regényes életet, amelyet Krúdy Gyula is érdemesnek talált megörökíteni Primadonna című regényében).

Petráss Sári Budapesten született 1888-ban, és autóbalesetben hunyt el Antwerpenben 1930. szept. 8-án. Az Országos Színészegyesület színiiskoláját látogatta. Játszott a Király színházban, a Vígszínházban, Bécsben, Berlinben, az USA-ban, majd az Operettszínházban. Szintén operett-primadonna volt. 1906. augusztus 5-én ezt a hírt közölte a Rákos Vidéke hetilap: „A művészkolónia szaporodik. A rákosszentmihályi kedves művészkolónia nevezetes taggal szaporodik meg. Petráss Sári, a Népszínház kitűnő művésze, a nagy Pálmay Ilka unokahúga nyaralót vásárolt községünkben. Schwarczl József Sándor utcai villáját (az egykori Voigt-féle) vette meg 12000 koronáért. Szentmihály ez új hódítását nagy örömmel adjuk hírrül és büszkeséggel tölti el, hogy a bájos művész körünkben üdvözölhetjük.”

A nyitó illusztrációként publikált képeslapon Strelisky Sándor mátyásföldi villája látható. ●